

(A. Dziadosz, Z dziejów pożywienia: Winniczek — *Helix pomatia*, KwHKM 10, 1962, 601—604). Pokud jde o naše země, uvádí Z. Winter (Kuchyně a stůl našich předků, Praha 1892, 73), že v pozdním středověku a na počátku novověku doktoři považovali hlemýžďe za „krmi hrubou, zlou, tvrdou a lidem zhola nepříhodnou“. To ovšem neznamená, že se hlemýžďi nejedli, naopak. Tehdejší doktoři nedoporučovali velice mnoho dobrých a rozšířených jídel, zejména masitých. Kromě pávů a holubů byly zatracovány např. husy a kachny, že škodí hlavě. Málo přízně měly ryby, i když patřily zejména v 16. stol. k nejrozšířenější potravě, a z nich zejména úhoř, který měl být jedovatý, s povahou zmije apod. Často nebylo doporučováno zelí, zřejmě pro nadýmavé účinky, jablka podle Koppa přinášela souchotiny. Lékaři málokteré jídlo považovali za zdravé, na každém našli alespoň něco, pouze koření se těšilo velké oblibě, nejrozmanitější, dnes již mnohdy neznámé a ve velkém množství.

Nejvhodnějším a nejrozšířenějším druhem hlemýžďe k jídlu je a pravděpodobně byl hlemýžď zahradní, *Helix pomatia* Linné. Podle mínění zoologů byl tento hlemýžď záměrně pěstován pro potřeby klášterů a magnátů, a tak se rozšířil a aklimatisoval i v těch oblastech, kde jeho výskyt není přirozený, jako ve středním a severním Polsku, severním Německu a jižním Švédsku a Norsku (Dziadosz, o. c.).

Při výzkumu klášterních objektů na Velízu u Kublova bylo ve výzkumné sezóně 1967 nalezeno několik ulit nebo zlomků ulit *Helix pomatia*. Ulity pocházejí ze dvou horizontů: mladohradištního a středověkého, který je rámcově datován od 13. do poč. 15. stol. Výzkum na Velízu vedla K. Reichertová a není dosud zpracován a publikován. Jde o klášterní objekt, zbořený pravděpodobně v r. 1421, patřící benediktinům Ostrovského kláštera (K. Reichertová, Příspěvek k stavebním dějinám vrchu Velízu u Kublova, ASM 2, 1965, 123—126). Ulity ze středověkého horizontu byly získány v sondě široké 1 m, odkrývající vnější část jižní zdi, a při odkrývání východní zdi na jih od kostela ve spodní vrstvě. V černé kulturní vrstvě bylo velké množství středověké keramiky a kosti. Ulity z mladohradištního horizontu byly ve východní části výzkumu na spodní úrovni kostrových pohřbů a v jejich zásypu. Ulity *Helix pomatia*, stejně jako méně četné ulity ostatních hlemýžďů, určil V. Ložek z Geologického ústavu ČSAV. V jeho rozboru nejsou zahrnuty další dvě ulity výše uváděného hlemýžďe, které byly při výzkumu ztraceny.

Údaje o výskytu *Helix pomatia* L. na jiných středověkých nalezištích jsou chudé. Jedině J. Beneš (Osteologický materiál ze středověkých tvrzí v Ervěnicích, AR 17, 1965, 848—851) uvádí jednu ulitu ze středověkých tvrzí v Ervěnicích bez bližšího časového zařazení. Vzhledem k tomu, že kuchyňské odpadky ze středověkých objektů a zejména klášterů byly dosud velmi málo zpracovávány a publikovány, nemůžeme tento stav považovat za objektivní a definitivní. Není také vyloučeno, že vzhledem k obrovskému množství keramického materiálu, který se ve středověkých objektech běžně nachází, uniknou hlemýžďí ulity pozornosti nebo se nepovažují za důležité.

V případě nálezů na Velízu u Kublova nelze prokázat import *Helix pomatia* nebo jeho záměrné pěstování, avšak jeho ulity byly s velkou pravděpodobností kuchyňskými odpadky. Péči tamních mnichů o servírování a tedy pravděpodobně též o kvalitu a rozmanitost jídel i postních může dosvědčovat nález zlomku lastury mořského mlže hřebenatky (srv. rozbor V. Ložka).

Nálezy ulit hlemýžďů *Helix pomatia* Linné v klášterních objektech na Velízu u Kublova upozorňují na zajímavý problém, který může blíže osvětlit denní život a kulinární vytříbenost středověkých mnichů.

Magdalena Beranová, Praha, AÚ

ROZBOR MALAKOFAUNY Z VÝKOPŮ NA VELÍZU U KUBLOVA. Během výzkumů v r. 1967 byly získány ulity ze dvou horizontů: staršího — mladohradištního (MF A) a mladšího, který časově spadá do úseku od 13. do počátku 15. stol. a pochází ze sond podél vnějších zdí klášterního objektu (MF B).

Ekologická charakteristika	Seznam druhů	Vrstva	
		MF A	MF B
Druhy typicky lesní	<i>Helicodonta obroluta</i> (Müller)	—	1
	<i>Monachoides incarnata</i> (Müller)	—	2,1z
Druhy lesní, které pronikají do křovin, lesostepí, zahrad a na kultur. plochy	<i>Bradybaena fruticum</i> (Müller)	1,1z	2
	<i>Cepaea hortensis</i> (Müller)	1	4
	<i>Helix pomatia</i> Linné	4z	3,4n, 4z

Všechny zjištěné druhy patří i dnes k fauně teplejších poloh Křivoklátska a jejich výskyt tedy nesporně navazuje na výskyt přirozený. Je pravděpodobné, že zejména druhy 2. skupiny se druhotně pomnožily v osídlených objektech nebo v jejich bezprostředním sousedství. V případě *Helix pomatia* L. by ovšem mohlo jít i o záměrný import, ev. pěstování, v daných podmínkách je však něco takového neprokazatelné.

Doplňkem třeba uvést i zlomek lastury mořského mlže hřebenatky (*Pecten* sp.), jejíž lastury mohly sloužit jako ozdobné předměty nebo pro servírování určitých pokrmů a představují nesporně odpad z kláštera.

Případné ochuzení současné fauny Velízu ve srovnání s popsányými subfossilními nálezy není následek přirozených pochodů, nýbrž lidských zásahů, zejména odlesnění nebo přeměny původních listnatých porostů na kultury jehličnanů.

Vojen Ložek, Praha, Geolog. ústav ČSAV

M. Beranová: Gartenschnecken — Helix pomatia Linné — eine Fastenspeise der böhmischen Mönche im Mittelalter? Bei der Ausgrabung der Klostergebäude auf dem Velíz bei Kublov entdeckte man in der Grabungssaison 1967 u. a. Schneckengehäuse, vor allem von *Helix pomatia* L., in der jüngerburgwallzeitlichen Schicht und den Schichten des 13. bis beginnenden 15. Jh. Die Verfasserin macht darauf aufmerksam, daß man im Mittelalter diese Schneckengattung als Fastenspeise zugerichtet hat und daß sie darum für den Bedarf der Klöster und des Adels gezüchtet wurde. Aufgrund der bisherigen Funde kann aber im Falle des Klosters auf dem Velíz ein planmäßiges Züchten von Gartenschnecken nicht nachgewiesen werden. — An unsere Ausführungen schließt eine Analyse der Malakozoen von der Fundstelle an (V. Ložek).

(Deutsch von H. Plátková)